

Розділ I. ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 342(091)(477)

В.І. Цоклан

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ДЖЕРЕЛ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Стаття присвячена дослідженню генезису теоретико-методологічних підходів до визначення сутності та змісту знак категорії "джерело конституційного права". Обґрунтовується авторське розуміння джерел конституційного права, характеризуються їх істотні юридичні ознаки. Наголошується на важливості чіткого розуміння суб'єктів конституційного джерелотворення.

Ключові слова: джерело конституційного права, форма конституційного права, суб'єкт конституційного джерелотворення (нормотворення).

Статья посвящена исследованию генезиса теоретико-методологических подходов к определению сущности и содержания категории "источник конституционного права". Обосновывается авторское понимание источников конституционного права, характеризуются их существенные юридические черты. Акцентируется внимание на важности четкого понимания субъектов конституционного источникотворчества.

Ключевые слова: источник конституционного права, форма конституционного права, субъект конституционного (источникотворчества) (нормотворчества).

Article is devoted to the genesis of theoretical and methodological approaches to determining the nature and content of the category "source of the constitutional law". Personal understanding of sources of the constitutional law is substantiated, their significant legal features are characterised. The importance of a clear understanding of the subjects of the constitutional drafting is stressed.

Key words: source of the constitutional law, form of the constitutional law, subject of the constitutional drafting.

Однією з найбільш важливих та водночас складних і неоднозначних проблем сучасної конституційно-правової науки є проблема визначення сутності й змісту джерел цієї галузі права та виявлення їх юридичних властивостей. Адже, саме джерела права кожної країни є своєрідним індикатором наявного стану і розвитку її державності та правової системи [4, с. 3]. Натомість дослідження джерел конституційного права ускладнюється неоднозначним розумінням категорії "джерело права" у загальній теорії права, що пояснюється умовним, а подекуди й рефлекторним її сприйняттям вченими.

Зокрема, відомий російський вчений М. М. Марченко пише, що надзвичайну важливість для правової теорії та практики набувають дослідження питань поняття джерел права, їх структури і змісту, співвідношення джерел права з формами права, а також дослідження питань класифікації джерел права і їх системно-ієрархічної побудови, юридичної природи різних джерел і характеру їх співвідношення з іншими джерелами права тощо [10, с. 3].

Між ученими-правознавцями донині існує свого роду "джентльменська угода", заснована на компромісному розумінні сутності та змісту юридичної категорії "джерело права" як категорії парній "система права". Тобто, розглядаючи право як єдине ціле, вітчизняні правознавці схильні виділяти дві його складові: внутрішню форму існування права, під якою прийнято розуміти систему права та зовнішню форму вираження права та норм, які його складають - джерела права.

Генезис вітчизняної та зарубіжної політико-правової думки наповнював категорію "джерело права" новими юридичними особливостями, але навіть існуючі сьогодні національні теорії конституційного права не містять чіткої та однозначної відповіді на питання: що ж слід розуміти під джерелом конституційного права? Утім, відкритим і, на нашу думку, риторичним залишається й питання щодо можливості сьогодні сформулювати єдине прийнятне для усіх національних правових систем і для усіх галузей приватного і публічного права визначення поняття "джерело права".

Натомість, непоодинокими були спроби правознавців не лише вказати на неоднозначність і умовність терміна "джерело права", а й заперечувати доцільність існування цієї категорії в юридичній науці взагалі. Зокрема, засновник школи нормативізму Г. Кельзен писав, що "через свою багатозначність термін "джерело права" виглядає геть непридатним для використання" [5, с. 259].

Суперечливою залишається й історія походження самого поняття "джерело права" в юридичній науці. Зокрема, відомий теоретик радянського права О. Ф. Шебанов свого часу відніс виникнення по-

няття "джерело права" до періоду існування Давнього Риму. На думку вченого, понад дві тисячі років тому назад Тит Лівій у своїй "Римській історії" назвав Закони XII таблиць джерелами всього публічного й приватного права, оскільки вони були базою тогочасного права для давньоримських правознавців [6, с. 32-33]. Це твердження О. Ф. Шебанова стало настільки класичним, що навіть не піддавалося сумніву й цитувалося усіма без винятку дослідниками проблем джерел права. Але, виходячи з того, що Закони XII таблиць були далеко не першою пам'яткою давнього права, то до перших джерел права слід віднести Закони царя Хаммурапі, Закони Ману тощо. Водночас, до XIX ст. поняття "джерело права" як стала юридична категорія не використовувалося.

На нашу думку, віднесення О. Ф. Шебановим проблеми джерел права до пріоритетних проблем давньоримської юридичної науки є фактом швидше бажаним аніж реальним. В іншому випадку, проблема джерел права дискутувалася б іншими римськими юристами і знайшла своє продовження в наступних дискусіях середньовічних правознавців, а до сьогодні достовірних відомостей про такі дискусії не існує. Зазначене наводить на думку, що О. Ф. Шебанов, посиляючись на твір Тита Лівія, надав порівнянню "джерело права" властивостей сталой юридичної категорії або ж став заручником невдалого перекладу на російську мову "Римської історії" Тита Лівія.

Виникнення категорії "джерело права", на нашу думку, припадає на XIX ст. і пов'язане зі становленням ряду юридичних шкіл, які намагалися самоідентифікуватися через формулювання ключових загальнотеоретичних положень щодо сутності та змісту права та його властивостей. Дискусії ж щодо наповнення цієї категорії юридичним змістом припадають на кінець XIX ст. – початок XX ст.

У цей період погляди вчених на зміст поняття "джерело права" відзначалися багатоманітністю. Ця правова категорія відразу стала предметом гострих дискусій між представниками численних правових шкіл і стала важливою складовою загальної дискусії щодо сутності, змісту, форми та соціального призначення права. Дискусії XIX ст. – початку XX ст. щодо джерел права були привнесені і в науку конституційного (державного) права Австро-Угорщини, Російської імперії, Німеччини, Франції та деяких інших країн світу.

Проблемам наукового обґрунтування джерел тогочасного права приділяли увагу німецькі та австро-угорські правознавці. Зокрема, одними з перших у світовій юридичній науці поняття "джерело права" обґрунтували представники історичної школи (Г. Гуго, Г. Пухта, К. Савіні та ін.). Скажімо, Г. Пухта вважав, що все, встановлене зако-

ном, видане конституційним порядком, має вже силу права, загальної, не заради змісту, а за формою виразу. Законодавча діяльність є одним із важливих завдань верховної влади, але полягає вона лише у вираженні загальної волі. Виникаюче, таким чином, право Г. Пухта вважав законним [20, с. 14].

Один із засновників психологічної школи права Л. І. Петражицький на початку минулого століття розрізняв умови впливу на формування права (матеріальні джерела) від форм позитивного способу (форми) закріплення правових норм. Аналізуючи сутність, зміст і форму джерел права, згадуваний правознавець дійшов висновку, що джерелами права є: звичаєве право, законне право і т. д. Ці джерела права є не що інше як саме право, вид позитивного права, різновид права. Тобто, можна зробити висновок, що вчений ототожнював форму і зміст права [13, с. 513].

Наведена точка зору була досить поширеною на кінець XIX - початок XX ст. і знайшла свій розвиток у працях багатьох тогочасних правознавців, які намагалися виділити основні значення категорії "джерело права". Наприклад, відомий російський правознавець М. М. Коркунов вважав джерелами права форми об'єктивування юридичних норм, що є ознаками їх обов'язковості. При цьому М. М. Коркунов застерігав від змішування понять джерело права як ознаки загальнообов'язковості норми з поняттям джерело права як засобу пізнання, *fontes ex quibus notitia juris hauritur*, а також з поняттям історичної пам'ятки - значення, з яким, як правило, цей термін уживається в науках історичних [7, с. 344].

Г. Ф. Шершеневич також наголошував на багатозначності поняття "джерело права", розуміючи під ним: а) сили, що створюють право, наприклад, воля Бога, воля народу, правосвідомість, ідея справедливості, державна влада; б) матеріали, що покладені в основу того чи іншого законодавства; в) історичні пам'ятки, що колись мали значення діючого права; г) засоби пізнання діючого права [18, с. 368-369]. Тобто, Г. Ф. Шершеневич намагався детермінувати джерела права, виходячи з первинної етимології самого слова "джерело", розуміючи під ним своєрідні історичні та суб'єктно-вольові "витоки" права.

На кінець XIX ст., під впливом ідей Г. В. Ф. Гегеля сформувалася й теорія маловідомого нині правознавця Генріха Дернбурга, який, розвиваючи положення Гегеля щодо існування правових норм у самих суспільних відносинах та обґрунтовуючи необхідність законодавцю виявити і закріпити ці норми у відповідних актах, писав:

"Життєві відносини несуть свою міру і свій порядок в самих собі" [8, с. 32]. Пізніше, в XX ст. радянські правознавці мимоволі відтворили теоретичні позиції Г. Дернбурга. Відоме з ранніх праць К. Маркса положення про те, що законодавець не створює (робить) закони, він не винаходить, а тільки формулює, виражає в свідомих позитивних законах духовні відносини, сформулювали положення про "об'єктивну норму", яка відображає соціально-економічні відносини у суспільстві та виражає волю пануючого класу і знаходить своє відображення у зовнішніх формах (джерелах) права.

У позаминулому сторіччі існували й інші, менш відомі погляди філософів та правознавців на сутність і зміст категорії "джерело права". Як справедливо зазначав О. Е. Лейст, на кінець XIX ст. джерелами права називалися самі різноманітні матеріальні явища чи інші умови життя суспільства, які визначають "дух законів" чи волю правлячого класу (чи всього народу, державну волю і т. п.), нормативні акти і факти, на які посилається сторона в юридичному спорі, доводячи обґрунтованість свого суб'єктивного права і т. п. [8, с. 26]. На жаль, XX ст. також не дало однозначного розуміння поняття "джерело права", а навпаки - розширило коло різноманітних точок зору щодо правової природи цієї категорії.

Спроби сформувати якісно нове вчення про джерела права спостерігалися і в новонароджуваній радянській юридичній науці на початку XX ст. Так, Я. М. Магазинер зазначав, що джерелами права називаються загальнообов'язкові форми вираження права, тобто такі норми, за котрими суспільна влада визнає загальнообов'язкову правову силу і котрі здатні породжувати права й обов'язки невизначеної кількості громадян [9, с. 50]. Це визначення джерел права, зроблене Я. М. Магазинером із часом було взято за основу радянського вчення про джерела державного (конституційного) права.

У радянській правовій науці, яка ґрунтувалась на позиціях і принципах марксистського вчення про діалектичний матеріалізм, зародився інший, протилежний - матеріалістичний підхід до пізнання сутності та змісту джерела права. Хоча ця проблема не знайшла однозначного та остаточного вирішення і в радянській правовій науці.

За радянської доби проблеми джерел радянського права досліджувалася в численних працях Н. Г. Александрова, С. С. Алексеева, С. А. Голунського, А. І. Денисова, С. Л. Зівса, С. Ф. Кечекяна, А. І. Кіма, Д. А. Керімова, С. С. Кравчука, Є. А. Лукьянкової, В. Й. Лучина, А. В. Міцкевича, П. О. Недбайла, В. С. Основіна, А. С. Пігопкіна, А. А. Піонтковського, І. С. Самощенка, Ю. А. Тихомирова, О. Ф. Шебанова, Б. В. Щетніна та деяких інших вчених, яким удалось сформулювати основи

марксистсько-ленінського вчення про джерела радянського права та їх систему.

Разом із тим, позиції радянських правознавців стосовно джерел права формувались складно, а іноді й у процесі тривалих дискусій. Так, С. А. Голунський і М. С. Строгович у 1940 р. вводять в науковий обіг таку категорію, як "юридичні джерела", під якими вчені пропонували вважати той спосіб, котрим правило поведінки надається державною владою обов'язкова сила [3, с. 173]. Надалі ця точка зору знайшла підтримку і в інших радянських правознавців.

Із часом формально-матеріалістичний підхід до сутності і змісту джерел права призвів до того, що радянська правова доктрина стала ототожнювати цю категорію із нормативно-правовими актами, що містять правові норми [15, с. 39]. Така оцінка сутності та змісту джерел права у радянській юридичній науці була сформована в 60-70-х роках ХХ ст. Зокрема, В. С. Основін визначив, що юридичні джерела радянського державного права є правовими формами, у яких державна воля отримує своє вираження у державно-правових нормах чи актах [12, с. 57-92].

Із часом тенденція щодо формалізації методології дослідження джерел права радянською правовою наукою посилювалася. Врешті, радянська теорія джерел права знайшла своє концентроване вираження у працях Д. А. Керімова, положення яких тривалий час вважалося аксіоматичним. Так, на думку Д. А. Керімова, зовнішня форма правової норми - це вираження зовні її внутрішньоорганізованого змісту. Як правило, у науці цю форму називають формою вираження права, нормативним актом чи джерелом права в так званому формальному змісті (закони, укази, постанови і т. д.) [6, с. 226]. Учений розрізняв право у двох його формах вираження: внутрішня форма - система права і зовнішня - джерело права.

Схожі концептуальні підходи демонстрували й інші радянські вчені-конституціоналісти. Фактично радянська державно-правова наука цілком задовольнялася адаптацією положень загальної теорії права про джерела (форми) права, пристосовуючи їх до конституційно-правових норм. Визначення поняття "джерело конституційного права" за своїм змістом мало чим відрізнялося від цієї ж юридичної категорії в інших галузях радянського державного права.

Теоретичні положення про джерело права як зовнішню форму вираження права в цілому були сприйняті і в пострадянській юридичній науці. Утім, руйнація радянської правової доктрини сприяла утвер-

дженню нових теоретико-методологічних підходів щодо пізнання сутності та змісту джерел права.

Нині правники утвердилися в думці щодо багатоманітності змісту категорії "джерело права". До прикладу, російський правознавець Р. А. Ромашов, аналізуючи категорію "джерело права", дійшов висновку, що під джерелами права в різні історичні періоди представники різноманітних юридичних шкіл розуміли: суспільні відносини, що потребували регулятивно-охоронного впливу з боку держави (матеріальні джерела); ідеї, погляди, теорії, в яких відображається сутність соціально-правового регулювання (ідеальні джерела); сформульовані та прийняті в офіційному порядку приписи владного характеру (формально-юридичні джерела); форми права; якість правової норми; своєрідний "резервуар", в якому містяться правові норми; зовнішню форму вираження правових норм тощо. На думку ж самого вченого, джерело права - це насамперед форма юридичного закріплення і зовнішнього вираження правового припису [16, с. 215-217].

На умовність категорії "джерело права" вказують вчені з країн Західної Європи. Зокрема, французький правознавець Ж.-Л. Бержелі писав, що юридичні правила, пов'язані з певними умовностями їх походження, приховані від поверхнього погляду. Це найрізноманітніші принципи: моральні, релігійні, філософські, політичні, соціальні та інші - ті, що керують позитивними правилами, є їхньою ідеологічною основою, й ті, що апелюють до філософії права. Це рівною мірою і факти соціальної дійсності, і вимоги часу, і правова техніка й ряд інших чинників. Це "творчі сили права", що складають його сутносні та змістовні джерела, які забезпечують матеріальне буття норм права [1, с. 97]. Подібна поліфонічність у оцінці джерел права має місце і в галузевій юридичній науці, зокрема, в науці конституційного права.

Проблематика джерел конституційного права вперше почала системно досліджуватися В. Ф. Мелашенком, який писав, що джерела права - "... це сила, що створює право, перетворює його в життєву об'єктивність" [11, с. 134]. Джерела конституційного права В. Ф. Мелашенко розумів у матеріальному, політичному, соціально-психологічному і власне юридичному значенні, як акти нормативного характеру, які містять норми конституційного права.

Інші теоретики конституційного права В. Ф. Погорілко і В. Л. Федоренко вважають, що категорія "джерело конституційного права України (у його юридичному значенні) - це зовнішня форма об'єктивації встановлених чи санкціонованих Українським народом або державою, чи суб'єктами місцевого самоврядування норм, які мають певну юридичну силу" [14, с. 323].

Нині теоретичні основи джерел конституційного права України, розроблені свого часу В. Ф. Погорілкою і В. Л. Федоренком знаходять свій розвиток і деталізацію в наукових дослідженнях інших вітчизняних правознавців. Так, С. В. Резніченко дослідив юридичну природу договору, О. А. Назаренко – міжнародного договору, О. В. Сав'як – правового звичаю в системі джерел конституційного права України, але при цьому кожен з правознавців удосконалював методологічні підходи щодо удосконалення категорії "джерело конституційного права України" [20, с. 31].

Сучасні українські правознавці розвивають і інші, альтернативні охарактеризованим вище погляди на сутність і зміст джерел конституційного права України. Так, О. П. Васильченко вбачає, що під терміном "джерело конституційного права" розуміється спосіб існування найбільш суттєвих і загальних правил поведінки (зовнішня форма їх виразу), які володіють власними ознаками і регулюють постійні відносини конституційного характеру [2, с. 14].

Отже, беручи до уваги проаналізовані положення, можна зробити висновок, що поняття "джерело конституційного права України" сформувалося історично і залишається однією з найбільш багатозначних і, водночас, суперечливих категорій сучасної юридичної науки. Нині під ним розуміють сутність і дух Конституції України; історичні пам'ятки українського конституціоналізму та протоконституціоналізму; концепції, теорії та доктрини української та зарубіжної конституційно-правової думки; національні традиції конституційного правотворення та державотворення; політичну волю та легітимні інтереси суб'єктів конституційно-правових відносин; діяльність учасників конституційного процесу та результати цієї діяльності; юридичні форми закріплення та існування конституційно-правових норм; об'єктивне відтворення в матеріальному світі системи конституційного права тощо. Ці значення джерел конституційного права відображають матеріальні та формально-юридичні аспекти їх буття та дієвості.

Узагальнюючи усі матеріальні та формально-юридичні аспекти джерел національного права загалом, можна зробити висновок, що під сучасними джерелами конституційного права України слід розуміти політичну волю та законні інтереси народу України, Української держави, територіальних громад України, а також інших суб'єктів конституційного правотворення, реалізовані у передбачених Конституцією та законами України юридичних формах. Тобто сучасні джерела конституційного права України об'єктивізують і унормовують політико-владні інтереси основних суб'єктів національного конститу-

ційного джерелоправотворення в передбачених Конституцією та законами України юридичних формах буття конституційно-правових норм [19, с. 80].

Обґрунтоване нами визначення категорії "сучасне джерело конституційного права" розкривається в його сутнісних характеристиках - юридичних ознаках. У цьому сенсі, для сучасних джерел конституційного права України характерні загальні, властиві всім джерелам національного права ознаки (видаються в межах повноважень відповідних суб'єктів правотворчості; мають відповідати нормативним положенням актів, що видані вищими суб'єктами правотворчості; набувають загальнообов'язкової сили, змінюються та втрачають юридичну силу відповідно до спеціальної юридичної процедури; мають системний характер тощо), а також спеціальні юридичні ознаки (виражають політичну волю та легітимні інтереси Українського народу, Української держави, територіальних громад та інших суб'єктів конституційної правотворчості; об'єктивізують норми конституційного права України, які визначають і регулюють найважливіші, переважно політичні відносини у суспільстві і державі; мають загальнообов'язковий характер для всіх суб'єктів конституційно-правових відносин; є основою національної правової системи і нормативним підґрунтям для формування інших галузевих систем джерел права; представлені широким колом традиційних і новітніх юридичних правових форм; існування та дієвості конституційно-правових норм (нормативно-правові акти, правові договори, правові звичаї і т. д.); мають багатоаспектну систему тощо).

Безперечно, запропонована система юридичних ознак не є вичерпною і лише відкривають широке поле для подальших наукових дискурсів щодо сутності та змісту джерел сучасного конституційного права. Цьому значною мірою сприяють і конституційні реалії сьогодення. Зокрема, відновлення дії Конституції України у редакції від 28 червня 1996 р. на підставі Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 р. № 20-рп змушує переосмислити роль і місце рішень Конституційного Суду України у системі сучасних джерел конституційного права.

З огляду на зміст і правові наслідки Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 р. № 20-рп стає очевидним, що парламентські політичні сили (парламентська коаліція та парламентська опозиція) на сьогодні так і не утвердилися в якості самостійних суб'єктів конституційного джерелотворення. Натомість, недооціне-

ним залишається джерелотворчий потенціал Автономної Республіки Крим. Ці та інші проблеми дозволяють стверджувати, що проблеми теорії та практики джерел конституційного права продовжують зберігати свою актуальність у вітчизняній юридичній науці.

Використана література:

1. Бергель Ж.-Л. Общая теория права / Ж.-Л. Бергель. – М., 2000. – 368 с.
2. Васильченко О. П. Джерела конституційного права України (системно-функціональний аналіз) : автореф. дис. ... кан. юрид. наук / О. П. Васильченко. – К., 2007. – 19 с.
3. Голунский С. А., Строгович М. С. Теория государства и права / С. А. Голунский, М. С. Строгович. – М. : Госюриздат, 1940. – 427 с.
4. Джерела конституційного права України : монографія / відп. ред. акад. Ю. С. Шемшученко і О. І. Ющик. – К. : Наукова думка, 2010. – 710 с.
5. Кельзен Г. Чисте правознавство : з дод.: Проблеми справедливості / Ганс Кельзен [пер. з нім. О. Мокровольського]. – К. : Кальварія, 2004. – 496 с.
6. Керимов Д. А. Философские проблемы права / Д. А. Керимов. – М. : "Наука", 1972. – 540 с.
7. Коркунов Н. М. Лекции по общей теории права / Н. М. Коркунов. – СПб., 1907. – С. 283.
8. Лейст О. Э. Сущность права. Проблемы теории и философии права / О. Э. Лейст. – М. : Зерцало-М, 2002. – 288 с.
9. Магазинер // отв. ред. А. К. Кравцов. – СПб. : Изд-во Р. Асланова "Юридический центр Пресс", 2006. – 352 с.
10. Марченко М. Н. Источники права : учеб. пособ. / М. Н. Марченко. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. – 760 с.
11. Мелашенко В. Ф. Основи конституційного права України : курс лекцій [для студ. юрид. вузів і факультетів] / В. Ф. Мелашенко. – К. : Вентурі, 1995. – 240 с.
12. Основин В. С. Нормы советского государственного права / В. С. Основин. – М. : Юридическая литература, 1963. – 198 с.
13. Петражицкий Л. И. Теория права и государства в связи с теорией нравственности / Л. И. Петражицкий. Т. 2. – СПб., 1907. – 720 с.
14. Погорілко В. Ф., Федоренко В. Л. Конституційне право України. Академічний курс : підруч. [у 2 т.] – Т. 1 / за ред. В. Ф. Погорілка. – К. : ТОВ "Видавництво "Юридична думка", 2006. – 544 с.
15. Советское государственное право : учеб. [Г. В. Барабашев, Р. Ф. Васильев, Л. Д. Воеводин и др.] ; С. С. Кравчук. С. С. Кравчук (отв. ред.). – М. : "Юридическая литература", 1975. – 576 с.

16. Теория государства и права : учеб. [под ред. Р. А. Ромашева]. – СПб.: Издательство Р. Асланова "Юридический центр Пресс", 2005. – 630 с.
17. Шебанов А. Ф. Форма советского права / А. Ф. Шебанов. – М. : "Юрид. лит.", 1968. – 315 с.
18. Шершеневич Г. Ф. Общая теория государства и права / Г. Ф. Шершеневич. – Вып. 2. – М., 1911. – 534 с.
19. Цоклан В. І. Теоретико-методологічні основи системи сучасних джерел конституційного права України / В. І. Цоклан // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2008. – № 7-8. – С. 77-88.
20. Цоклан В. І., Федоренко В. Л. Система сучасних джерел конституційного права України: Монографія / За ред. В. Л. Федоренка. – К.: Ліра-К., 2009. – 400 с.

УДК 343.979:343.341:340.15(477)

О.С. Новаков

**ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ НАРИС РОЗВИТКУ
ПРАВАЗАСТОСОВНОЇ ПРАКТИКИ УКРАЇНИ
ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНАМ ПРОТИ
ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ**

У статті досліджуються проблеми історичного розвитку національного законодавства, котрими регламентуються питання протидії злочинам проти громадського порядку та робиться спроба визначити основні етапи становлення правової думки щодо змісту громадського порядку.

Ключові слова: *громадський порядок, правозастосовна практика, протидія злочинам, історико-правовий досвід законодавчо-нормативного забезпечення.*

В статье исследуются проблемы исторического развития украинского национального законодательства, которыми регламентируются вопросы противодействия преступлениям против общественного порядка, а также делается попытка определить основные этапы становления правовой мысли относительно содержания понятия общественного порядка.

Ключевые слова: *общественный порядок, правоприменительная практика, противодействие преступлениям, историко-правовой опыт законодательно-нормативного обеспечения.*

The problems of history development of the Ukrainian national legislation are given in the article. With the help of such problems the questions of counteraction to the crimes against a public order are regulated by. Also the attempt to define the basic stages of becoming of legal thought about the content of notion of public order is given.

Key words: *public order, law enforcement, practice, counteraction to the crimes, historical and legal experience of legislative and normative provision.*